

PSICHIKOS LIGOMIS SERGANČIŲ ASMENŲ POREIKIŲ TENKINIMAS DALYVAUJANT UŽIMTUMO VEIKLOSE

Prof. dr. Vida Gudžinskienė

Mykolo Romerio universitetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (8 5) 271 4716
Elektroninis paštas vida.gudzinskiene@mruni.eu

Aušra Driskienė

Mykolo Romerio universitetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
El. paštas: ausrine.driskiene@gmail.com

*Pateikta 2016 m. rugsėjo 28 d.
Parengta spausdinti 2016 m. lapkričio 2 d.*

DOI:10.13165/SD-16-14-2-04

Anotacija

Straipsnyje analizuojami teoriniai ir praktiniai psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių tenkinimo galimybių aspektai. Politiniai, ekonominiai, socialiniai pokyčiai valstybėje sudaro galimybes plėtoti žmogiškuosius poreikius. Planuojant ir plėtojant psichikos sveikatos paslaugas, reikia atsižvelgti į paslaugų vartotojų poreikius. Straipsnio tikslas – atskleisti psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių tenkinimo galimybes dalyvaujant užimtumo veiklose. Tyrimo uždaviniai: 1) atskleisti psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių identifikavimo teorines prielaidas, 2) nustatyti, X psichiatrijos ligoninės pacientų požiūrį į jų poreikių tenkinimą dalyvaujant užimtumo veiklose.

Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikiai yra identifikuojami per visą hospitalizacijos periodą, nes einant laikui poreikiai gali kisti. Asmens poreikiams nustatyti naudojamos įvairios metodikos ir taikomi skirtingi metodai, tačiau jų tikslas yra įvertinti asmens savarankiškumą plačiuoju (fizinio, psichologinio, socialinio) požiūriu. Tinkamai

nusprendus, kurios paslaugos geriausiai padėtų konkrečiam psichikos liga sergančiam asmeniui išlaikyti savarankiškumą užtikrinama jo gyvenimo kokybė.

Empiriniu tyrimu atskleidžiama kokiai daliai psichikos ligomis sergančių asmenų yra patenkinami poreikiai X psichiatrijos ligoninėje, vertinama socialinių darbuotojų pagalba tenkinant jų poreikius. Tyrimu nustatyta, kad daugiau kaip pusė tiriamųjų teigė, kad organizuojamos užimtumo veiklos visiškai patenkina (patenkino) jų poreikius; daugumai psichikos ligomis sergančių asmenų užimtumo veiklos padeda patenkinti tokius poreikius kaip saviraiška, užsiimant mėgstama veikla, išmokstant naujos veiklos, sumažinant vienišumo jausmą, susirandant draugų ir kt. Daugiau kaip trečdalis tiriamųjų teigia, kad organizuojamos užimtumo veiklos vidutiniškai patenkina jų poreikius. Mažiau nei dešimtadalis tiriamųjų nurodė, kad menkai patenkina užimtumo veiklos jų poreikius. Riboti ekonominiai išteklių skirti psichikos ligomis sergančių asmenų užimtumo paslaugoms organizuoti ar nepakankami žmogiškieji resursai, gali būti viena iš kliučių, nepadedančių visiškai patenkinti psichikos ligomis sergantiems asmenims savo poreikius. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad mažiausiai psichikos liga sergantiems asmenims yra svarbūs poreikiai, susiję su jų sveikatos pagerinimu bei saviverte. Tyrimo rezultatai rodo, kad, psichikos ligomis sergančių asmenų vertinimu, socialiniai darbuotojai didele dalimi patenkina jų poreikius, nors tiriamieji pažymi, kad užimtumo veiklų metu mažai naudojasi socialinio darbuotojo pagalba.

Reikšminiai žodžiai: sutrikusios psichikos asmenys, poreikiai, užimtumo veikla.

Įvadas

Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenimis pasaulyje apie 450 mln. žmonių turi psichikos ir elgesio sutrikimų. Tai sudaro apie 12% visų esančių pasaulyje ligų, o perspektyvoje šis skaičius iki 2020 m. gali padidėti iki 15%. PSO teigia, kad kas septintas iš 1000 žmonių serga šizofrenija, 33,4 mln. asmenų serga depresija, 1% populiacijos serga bipoliniu sutrikimu (Dėl sveiko senėjimo užtikrinimo Lietuvoje 2014–2023 m. veiksmų plano patvirtinimo, 2014). Pasak L. Šinkariovos (2014), asmenys, sergantys psichikos ligomis, gali patirti socialinių santykių ar sąveikos pokyčių, gali būti apribota jų socialinė veikla, o galutinis rezultatas – socialinis atskirtumas. Anot V. Mačiulio ir kt. (2015), šie pakitimai sutrikdo asmenybės ir aplinkos darnų bendravimą, sumažina galimybes savarankiškai save realizuoti gyvenime.

Mūsų valstybės vykdomos psichikos sveikatos politikos pamatinė nuostata – kad visuomenė, aktyviai dalyvaujanti sergančiojo asmens gyvenime, skatina jo pasveikimo procesą, kad nuo bendrų valstybės ir visuomenės pastangų priklausytų bendra visuomenės sveikata ir socialinė gerovė (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2014–2015 m. veiklos ataskaita).

Kaip atskleidė tyrimai „Bendruomenines psichikos sveikatos paslaugos Lietuvoje“ (2005), psichikos sutrikimų turintys asmenys kenčia nuo visuomenės stigmatizavimo, netolerancijos, jiems trūksta įdarbinimo programų. Negali turintys asmenys jaučia didelį poreikį bendrauti, susilaukti iš aplinkinių supratimo, ištraukti į bendrą veiklą, todėl auga bendruomeninių paslaugų reikšmingumas. Vienas iš pagalbos būdų, galintis padėti psichikos sutrikimų turintiems asmenims sėkmingai integruotis į visuomenę, atgauti

prarastus socialinius įgūdžius, tai užimtumas. Užimtumas pagerina asmenų funkcionavimą, suteikia galimybę gyventi, dirbti, minimaliai naudojantis profesionalų pagalba. Tik bendravimo gebėjimų ir galimybių atstatymo, paskatinimo dėka neįgalieji gauna efektyvią pagalbą, kuri gerina gyvenimo kokybę, skatina integraciją (Povilaitienė, Maciūtė, 2005).

2001 m. psichikos sveikatos pranešime „Psichikos sveikata: naujas supratimas, nauja viltis“ pažymima, kad psichikos sveikatos sutrikimai – tai didžiulė problema. Dėl negalios žmogus tampa izoliuotas, negali aktyviai dalyvauti visuomenės veikloje, todėl būtina kurti visuomenės paramos sistemą. Viena iš paramos formų – asmenų užimtumas, kuris pagerina negalią turinčių asmenų funkcionavimą, kelia jų savivertę, suteikia jiems galimybę gyventi, dirbti, mokytis. Jungtinių Tautų Organizacijos (JTO) Neįgalųjų teisių konvencijos (mūsų šalyje ratifikuota 2010 m.) vienas pagrindinių principų yra neįgaliojo asmens visapusiškas dalyvavimas bei integravimas visuomenėje. Gražinus neįgaliuosius į bendruomenę, teikiant jiems paramą ir pagalbą, padidėtų negalią turinčių asmenų savarankiškumas, o tai sudarytų jiems galimybę dalyvauti socialinėje ir kitoje visuomenės veikloje.

Neįgalųjų asmenų socialinę integraciją, užimtumo paslaugų svarbą, psychosocialinės reabilitacijos poreikį analizavo nemaža dalis Lietuvos mokslininkų: J. Ruškus, Mažeikis (2007) atskleidė asmenų su negalia socialinio dalyvavimo situaciją ir galimybes Lietuvoje, R. Brijūnaitė (2007) išryškino užimtumo terapijos psichikos sutrikimų turintiems asmenims svarbą, A. Germanavičius (2008) – psichikos ligonių reabilitaciją bendruomenėje, A. Petrauskienė, L. Daunoraitė (2009) tyrė psychosocialinės reabilitacijos psichikos sutrikimų turintiems asmenims poreikį. V. Coppock, B. Dunn (2010) apibrėžė socialinį darbą teikiant psichikos sveikatos priežiūros paslaugas. Su psichikos negalia susijusį pagalbos suteikimo reikalingumą išryškino J. R. Šinkūnienė (2010), A. Petrauskienė, V. Zabėlienė (2011), V. Gudžinskienė, A. Driskienė, (2016). B. Kreivinienė, J. Vaičiulienė (2013) atlikusios žmonių su psichikos negalia gyvenimo kokybės tyrimus, nustatė, kad žmonės su psichine negalia kokybišką gyvenimą supranta kaip artimo gyvenime suradimą, įsidarbinimą, kontrolės nebuvimą, materialinį saugumą.

Siekiant pagerinti psichikos ligomis sergančių asmenų gyvenimo kokybę, tikslinga identifikuoti poreikius psichikos ligomis sergančių asmenų X psichiatrijos ligoninės pacientų, kurių poreikiai nevienodai pasireiškia skirtingomis ligos stadijomis. Identifikuojant psichikos ligomis sergančių asmenų poreikius, galime greičiau pastebėti naujus poreikius ir tai, kokie poreikiai jau yra patenkinti. Siekiant patenkinti kuo daugiau psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių, reikia užimtumo paslaugų įvairovės.

Tyrimo klausimai. Ar yra pakankamos galimybės, X psichiatrijos ligoninėje, psichikos liga sergantiems asmenims patenkinti saviraiškos poreikius, organizuojamose užimtumo veiklose? Ar reikalinga socialinio darbuotoja pagalba, siekiant patenkinti psichikos ligomis sergančių asmenų poreikius?

Tyrimo hipotezė – psichikos ligomis sergančių asmenų užimtumo poreikis priklauso nuo prasmingos veiklos.

Tyrimo objektas – psichikos liga sergančių asmenų poreikių tenkinimas per užimtumo veiklas.

Straipsnio tikslas – atskleisti psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių tenkinimo galimybes užimtumo veiklose.

Uždaviniai: 1. Atskleisti psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių identifikavimo teorines prielaidas. 2. Nustatyti, X psichiatrijos ligoninės pacientų požiūrį į jų poreikių tenkinimą dalyvaujant užimtumo veiklose.

Tyrimo metodai: *Teoriniai* – mokslinės literatūros ir dokumentų analizė. *Empiriniai* – anketinė apklausa. *Statistiniai* – Programos Microsoft Exel ir SPSS 20.0.

1. Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių identifikavimas

Kiekvieno psichikos liga sergančio asmens gyvenimas yra neatsiejamas nuo tam tikrų poreikių. Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikiai priklauso nuo jų socialinės aplinkos, išsivystymo lygio, ekonominių veiksnių.

Siekiant išsiaiškinti poreikį, svarbu jį aiškiai apibrėžti. L. C. Johnson (2001) teigia, kad poreikis yra tai, ko reikia žmogui arba socialinei sistemai pagrįstai funkcionuoti tam tikroje situacijoje. Pasak K. Rūdytės ir kt. (2013) poreikis yra ne tik reikšmė, bet ir aktyvumo skatintojas. Anot A. H. Maslow (2006), poreikis yra vidinio psichologinio ar socialinio trūkumo pojūtis. Remiantis V. Atkočiūniene ir kt. (2012), poreikiai apsprendžia žmogaus tikslus, lūkesčius, motyvaciją, o patenkinti poreikiai suformuoja tam tikras galimybes. Galima teigti, jog asmuo jaučia trūkumą, kuris trukdo asmeniui visavertiškai egzistuoti ir, kad pastangos realizuoti poreikį skatina žmogų keisti esamą gyvenimo situaciją bei tuo pačiu tobulėti.

Įvardinus, kas yra poreikiai, aktualu apžvelgti kaip poreikiai yra kvalifikuojami. Kvalifikacija padeda nustatyti, kurie iš poreikių yra prioritetiniai, kad būtų lengviau identifikuoti, kas yra svarbiausia kiekvienam psichikos liga sergančiam asmeniui. Yra daug poreikių klasifikacijų. A. H. Maslow pateikė poreikių klasifikaciją, kurioje suskirstė poreikius pagal hierarchiją išdėstydamas poreikius didėjančia tvarka: fiziologinius, saugumo, socialinius, pagarbos, saviraiškos. Visus poreikius tyrėjas suskirstė į žemesnio (fiziologinius ir saugumo) ir aukštesnio lygmens (socialinius, pagarbos ir saviraiškos) (Myers 2000, 403, cit. iš Žaptorius 2007, 110). Anot A.H. Maslow (2006), žemesnieji poreikiai yra aukštesniųjų poreikių pagrindas.

C. Alderfer pakoregavo A. H. Maslow teoriją. C. Alderfer (1972) savo poreikių teoriją pavadino ERG (lietuviškai – EGA) teorija. Šios trys raidės reiškia tris svarbiausias poreikių grupes: egzistencijos, giminystės, augimo. C. Alderfer (1972) teigė, kad žemesni ir aukštesni poreikiai gali egzistuoti kartu. Kita vertus, būtina paminėti, kad galima ir žmogaus poreikių degradacija, o ne vien kilimas aukštyn hierarchiniais laiptais. Galima teigti, kad nors iki dabar nėra priimto vieningo poreikių kvalifikacijos, daugelis mokslininkų sutaria, jog visus poreikius galima suskirstyti į dvi grupes: pagrindinius fizinius poreikius, vadinamus pirminiais, ir socialinius ir psichologinius poreikius, vadinamus antriniais poreikiais.

A. Germanavičius (2008) pažymi, kad psichikos sveikatos specialistams reikia žinoti ir mokėti teisingai įvertinti pažeidžiamų asmenų, priklausančių tam tikroms socialinėms grupėms, poreikius. Nepatenkintas poreikis gali sukelti įtampą (Palidauskaitė, Vaisvala-

vičiūtė, 2011). Siekiant išvengti blogos savijautos, psichikos ligomis sergantiems asmenims būtina patenkinti savo poreikius. Poreikio raiška iškelia dvi galimas situacijas:

1. Kaip asmuo (klientas) mato, suvokia savo situaciją: poreikius, galimybes ir troškimus, išteklius, reikalavimus, susijusius su jo aplinka.
2. Kaip situaciją apibūdina asmeniui svarbūs žmonės (artimieji, specialistai), kaip reikia tobulinti asmens socialinį funkcionavimą ar ir keisti aplinką (Pe-trauskienė; Daunoraitė, 2009).

Galima teigti, kad socialinis darbuotojas, vadovaudamasis savo kompetencija ir gebėjimais bei padėdamas psichikos liga sergančiam asmeniui, jo šeimos narių ir kitų specialistų, geba tikslingiau identifikuoti poreikį psichikos liga sergančiam asmeniui.

Psichikos ligomis sergančio asmens poreikiai yra identifikuojami per visą hospitalizacijos periodą, nes per laiką poreikiai gali kisti. Norint išsiaiškinti psichikos ligomis sergančio asmens poreikius, gali būti naudojami šie metodai, pvz., individualus pokalbis, komandos aptarimai, vizitacijos, interesų vertinimo anketa. Jeigu asmens identifikuoja savo poreikius, tai juos galime įvardinti „apčiuopiamu poreikiu“ arba „noru“, tačiau nereikia manyti, kad poreikio identifikavimas remiasi tik žmogaus norais (Germanavičius, 2008). Poreikis dažniausiai yra nustatomas pagal tam tikras metodikas. R. Žalimienė (2003) pažymi, kad asmens poreikių metodikas gali būti labai skirtingos, tačiau jų visų tikslas yra įvertinti asmens savarankiškumą plačiuoju (fizinio, psichologinio, socialinio) požiūriu. Nuspręsti, kurios paslaugos geriausiai padėtų konkrečiam psichikos liga sergančiam asmeniui išlaikyti savarankiškumą, galima tik visapusiškai įvertinus minėtų asmenų galimybes. R. Žalimienė (2003) asmens savarankiškumą apibrėžia pagal šiuos kriterijus: jautimas, bendravimas, asmens priežiūra, namų ruoša, psichikos būklė, užimtumas ir mokymas, socialinė integracija. Galima teigti, kad psichikos ligomis sergančio asmens poreikis yra nustatomas individualiai pagal psichikos ligomis sergančio asmens nesavarankiškumą ar savarankiškumą.

Identifikuojant psichikos ligomis sergančių asmenų poreikius galime greičiau pastebėti naujus poreikius ir tai kokie poreikiai jau yra patenkinti. Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių tenkinimas siejamas su užimtumo paslaugomis, kuriomis yra siekiama atstatyti asmenų prarastus įgūdžius, sukuri naujus ar palaikyti turimus įgūdžius. L. Šinkariova (2014) pažymi, kad socialiniai įgūdžiai padeda prisitaikyti kasdienėje aplinkoje ir pagerina socialinį funkcionavimą. Pasirenkant veiklą, kurioje psichikos liga sergantis asmuo dalyvaus, didelis dėmesys yra skiriamas į jo paties pasirinkimą. Užimtumo paslaugų pagalba siekiama patenkinti minėtų asmenų tam tikrus poreikius. V. Atkočiūnienė ir kt. (2012), akcentuoja, kad poreikiai apsprendžia žmogaus tikslus, lūkesčius, motyvaciją, o patenkinti poreikiai suformuoja tam tikras galimybes. I. Banevičiūtė (2014) pažymi, kad asmenybė visada išreiškia savo poreikius per įvairų užimtumą. Žmogaus psichinei sveikatai įtakos turi gera emocinė ir dvasinė būseną, kuri suteikia žmogui gyvenimo pilnatvę, saviraiškos galimybę, todėl sveikatos sutrikimams šalinti, atsipalaiduoti nuo ligų, padeda užimtumo veiklos. Užimtumo veiklų metu vyksta įvairių socialinių įgūdžių, gerinančių asmens gebėjimus funkcionuoti visuomenėje lavinimas. Mokomasi įveikti stresą, spręsti problemas bei yra ugdomi darbiniai, būtiniai, laisvalaikio, bendravimo įgūdžiai.

Žmonėms, sergantiems psichikos ligomis, daugiau negu kitiems asmenims kyla bendravimo sunkumų dėl įvairių priežasčių: asmenybės psichinių ir socialinių nuokrypių, atsiradusių dėl ligos, ilgos izoliacijos gydantis ligoninėse, bei šių asmenų stigmatizavimo ir diskriminacijos (Mačiulis ir kt. 2015). Pasak I. Benevičiūtės (2014), žmonių bendravimo poreikio tenkinimas turi neįkainojamą vertę, kadangi bendraudami žmonės gali giliau pažinti bei vertinti kito žmogaus individualybę, žmogiškąsias savybes, nekreipdami dėmesio į išorę bei išankstines nuostatas, išmokdami gerbti save bei kitus. Galima daryti prielaidą, kad užimtumo grupėse lavinamos socialinės kompetencijos, stiprinami tarpasmeninio bendravimo įgūdžiai ir didinamas pacientų pasitikėjimas savimi.

Apibendrinant galima teigti, jog norint, kad psichikos liga sergantis asmuo taptų visaverte asmenybe ir nejaustų savo gyvenime diskomforto, turi būti identifikuojami ir patenkinami psichikos liga sergančio asmens poreikiai. Socialiniai darbuotojai, identifikuodami psichikos ligomis sergančių asmenų poreikius, siekia nustatyti, kokių paslaugų reikės šiems poreikiams patenkinti. Socialiniai darbuotojai identifikuoję poreikį tenkina įvairiomis užimtumo paslaugomis. Siekiant patenkinti psichikos liga sergančio asmens poreikį, svarbu sudaryti sąlygas minėtiems asmenims realizuoti savo poreikius dalyvaujant įvairiose užimtumo veiklose ir taip pagerinti asmens gyvenimo kokybę.

2. Tyrimo metodika

Tyrimo imtis. Tyrimo imtis pasirinkta tikslinė kriterinė. Bendradarbiaujant su įstaigos medicinos personalu buvo atrinkta 190 tiriamųjų pagal šiuos kriterijus: 1) asmuo gydomas X psichiatrijos ligoninėje; 2) asmuo dalyvauja užimtumo veiklose, 3) asmens psichikos liga yra remisijos stadijos; 4) asmuo gali savarankiškai atsakyti į anketoje pateiktus klausimus. Tyrimo metu X psichiatrijos ligoninėje gydėsi 331 asmenų, tyrime sutiko dalyvauti 190 asmenų, kurie atitiko kriterijus. *Tyrimo imtis* nustatyta remiantis V. I. Paniotto formule (Kardelis, 2002): $n = \frac{N \cdot \Delta}{N + \Delta}$; kur: n – imties dydis (reikiamas apklausti asmenų skaičius); Δ – imties paklaidos dydis (socialinių mokslų tyrimuose standartinė paklaida laikoma 5%, kurią gauname su 0,95 tikimybe). N – populiacijos dydis (X psichiatrijos ligoninėje 190 besigydančių asmenų, kurie atitinka pasirinktus kriterijus). Nustatyta, kad tyrime privalo apklausti ne mažiau kaip 129 tiriamuosius, siekiant, kad gauti duomenys būtų reprezentatyvūs. Iš pateiktų 190 anketų tinkamai užpildytų grąžintos 176 anketos. Galima teigti, kad atlikto tyrimo rezultatai yra patikimi. Tyrimo laikas – 2015 m. sausio mėn.

Tyrimo metodai ir tyrimo organizavimas. Siekiant nustatyti ar organizuojamos užimtumo veiklos patenkina psichikos liga sergančių asmenų poreikius bei kokius poreikius minėti asmenys gali realizuoti, dalyvaudami X psichiatrijos ligoninėje organizuojamose užimtumo veiklose, buvo atliktas kiekybinis tyrimas, naudojant apklausos raštu metodą (instrumentas – anketa). Šiame straipsnyje aptariamas tik vienas anketos klausimų blokas, susijęs su asmenų dalyvavimu užimtumo veiklose: poreikių patenkinimu ir poreikių subjektyviu vertiniu pagal svarbą.

Tyrimas buvo vykdomas iš anksto suderinus tyrimo atlikimo galimybes su įstaigos administracija ir gavus įstaigos vadovo sutikimą. Tiriamieji anketas pildė mažose grupėse (iki 4 tiriamųjų) užimtumo kambariuose, dalyvaujant vienam iš tyrėjų.

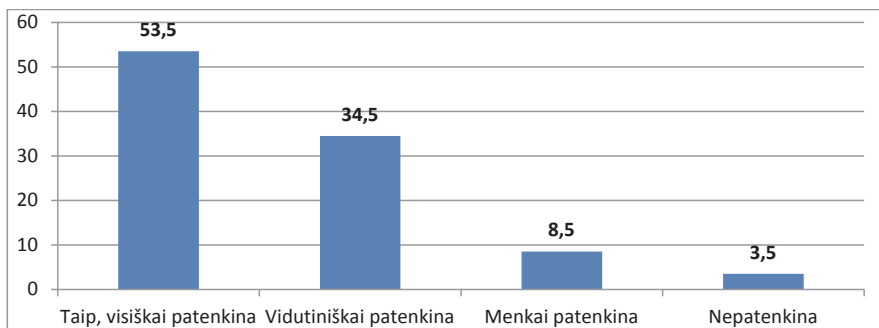
Gauti tyrimo duomenys buvo apdorojami naudojant SPSS 20.0 (Statistical Package For Social Science) programą. Duomenų analizei taikyta aprašomoji statistika, Chi kvadrato kriterijus, siekiant nustatyti statistiškai reikšmingus skirtumus tarp požymių: psichikos ligomis sergančių asmenų informuotumas apie užimtumo paslaugas, kurios yra teikiamos X ligoninėje, jų pomėgius ir interesus atitinkančių užimtumo veiklų pasiūla bei dalyvavimas ligoninės organizuojamose užimtumo veiklose. Vykdamas empirinį tyrimą buvo laikomasi tyrimo etikos principų, tokių kaip: savanoriškumas, tiriamųjų konfidencialumo ir anonimiškumo užtikrinimas, žalos respondentams vengimas užtikrinant, kad tyrimas nesukels neigiamos įtakos jų sveikatai.

3. Tyrimo rezultatų analizė

X psichiatrijos ligoninėje besigydančių psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių tenkinimo subjektyvus vertinimas. X psichiatrijos ligoninėje besigydantiems pacientams kaip ir kitiems visuomenės nariams yra svarbu patenkinti poreikius. Psichikos liga sergantis asmuo, jausdamas poreikį ir negalėdamas jo patenkinti, jaučia įtampą. Poreikiai yra traktuojami kaip įtampa, kuri atsiranda dėl reikalingų objektų trūkumo, skatinanti žmogų veikti ir parodanti asmens priklausomybę nuo aplinkos (Psichologija studentui, 2001). A. Germanavičius (2008) pažymi, kad pacientas yra įvardijamas kaip sveikatos priežiūros paslaugų vartotojas, jis turi teisę ir pagrįstą lūkesčių, kad sistema atkreips dėmesį į jo poreikius bei lūkesčius ir juos išpildys.

Šiame straipsnyje analizuojama, ar organizuojamos užimtumo veiklos patenkina psichikos ligomis sergančių asmenų poreikius ir kokius poreikius minėti asmenys gali realizuoti, dalyvaudami X psichiatrijos ligoninėje organizuojamose užimtumo veiklose.

Tyrimo metu psichikos ligomis besigydančių asmenų X psichiatrijos ligoninėje buvo klausama, ar organizuojamos užimtumo veiklos patenkina(-o) minėtų asmenų poreikius. Daugiau kaip pusė (53,5 proc.) tiriamųjų teigia, kad organizuojamos užimtumo veiklos visiškai patenkina jų poreikius (1 pav.).



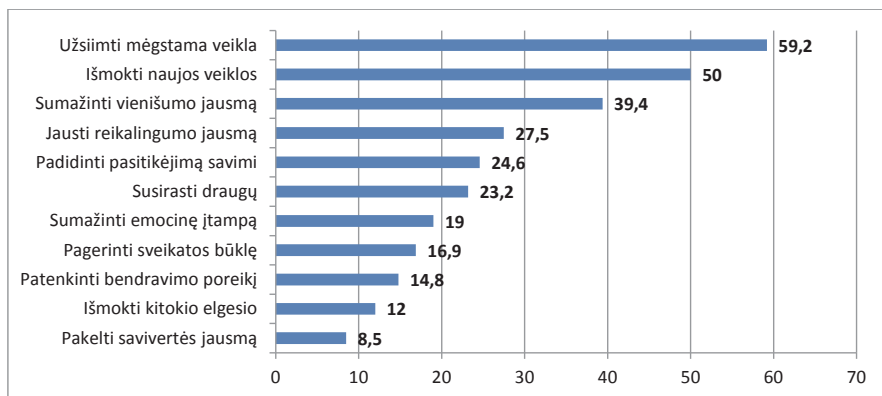
1 pav. Psichikos ligomis sergančių asmenų nuomonė apie poreikių patenkinimą dalyvaujant užimtumo veikloje

Fig. 1 Opinion expressed by mentally-ill people about meeting their needs while participating in employment activities

R. Brijūnaitė (2007) teigia, kad tinkamas veiklos pasirinkimas ir pasitenkinimas yra apspręsti asmens individualių poreikių, motyvų ir interesų. Galima teigti, jog užimtumo veikla, kuri visiškai patenkina psichikos liga sergančio asmens poreikius, yra kryptingai pasirinkta ir padeda įgyvendinti užsibrėžtus tikslus. Daugiau kaip trečdalis (34,5 proc.) tiriamųjų teigia, kad organizuojamos užimtumo veiklos vidutiniškai patenkina jų poreikius. Mažiau nei dešimtadalis (8,5 proc.) tiriamųjų nurodė, kad menkai patenkina užimtumo veiklos jų poreikius. Mažiausiai (3,5 proc.) tiriamųjų teigia, kad nepatenkina užimtumo veiklos jų poreikių. Veiklai neduodant teigiamų rezultatų, gali būti labai sunku arba neįmanoma patenkinti poreikį, todėl gali kilti nusivylimas, neigiamos emocijos ir įtampa (Psichologija studentui, 2001). Galima daryti prielaidą, kad kartais, riboti ekonominiai išteklių skirti užimtumo paslaugoms organizuoti ar nepakankami žmogiškieji resursai, gali būti viena iš kliūčių, nepadedančių visiškai patenkinti psichikos ligomis sergantiems asmenims savo poreikius.

Daugiau kaip pusė (53,3 proc.) tiriamųjų teigė, kad organizuojamos užimtumo veiklos visiškai patenkina (patenkino) jų poreikius. Tai dažniau teigė 57,7 proc. tiriamųjų, kurie turėjo galimybę pasirinkti norimą užimtumo veiklą, nei tie 26,3 proc. tiriamųjų, kurie neturėjo galimybės pasirinkti norimos užimtumo veiklos ($\chi^2 = 20,748$; $df=3$; $p < 0,0001$). Tie, kuriems užimtumo veiklą parinko ligoninės personalas, dažniau nei tie, kurie turėjo galimybę pasirinkti norimą užimtumo veiklą, teigė, kad yra menkai patenkinti jų poreikiai (26,3 proc. tiriamųjų) arba nepatenkinti poreikiai (15,8 proc. tiriamųjų). Užimtumo veiklą, psichikos ligomis sergantys asmenys gali pasirinkti pagal savo norus, sugebėjimus, galimybes. Psichikos ligomis sergantiems asmenims, socialinis darbuotojas padeda pasirinkti užimtumo veiklą tuo atveju, kada asmuo turi ne tik psichinę negalią, bet ir intelekto sutrikimų. O. Petronienė, J. Pažėrienė (2013), pažymi, kad psichinę negalią ir intelekto sutrikimų turinčiam asmeniui pasirinkti veiklą yra per sunku, dėl to reikalinga visuomenės, institucijų, teikiančių socialines paslaugas socialinių darbuotojų pagalba. Anot A. Petrauskienės, L. Daunoraitės (2009) psichikos negalią turintys asmenys esamoje situacijoje gali jaustis nelaimingi, gali norėti pokyčių, tačiau jaučiasi nepajėgūs mąstyti apie juos, nes bet kokia nauja situacija gali būti per sudėtinga įveikti. Galima daryti prielaidą, kad dėl ribotos patirties žmogus gali nežinoti, ką mėgsta veikti. Atsižvelgiant į tai, socialinis darbuotojas gali būti tas žmogus, kuris gali paprašyti dalyvauti užimtumo veiklose psichikos ligomis sergančio asmens, taip siekdamas, kad psichikos negalę turintis asmuo pasinaudotų esamomis užimtumo paslaugomis. Galima teigti, kad X psichiatrijos ligoninės socialiniai darbuotojai, beveik visada, esant galimybei, atsižvelgia į psichikos ligomis sergančių asmenų pageidavimus, išskyrus atvejus, kai pats asmuo nežino ko nori, turi intelekto sutrikimų ar, dėl esamos ligos dar nepajėgūs mąstyti.

Tyrimu nustatyta, kad kiekvienas X psichiatrijos ligoninėje besigydantis pacientas, dalyvaudamas organizuojamuose užimtumo veiklose, poreikius gali patenkinti visiškai, vidutiniškai arba menkai. Svarbu yra atskleisti prioritetinius poreikius, kuriuos psichikos ligomis sergantis asmuo gali patenkinti, dalyvaudamas užimtumo veiklose. Tiriamųjų buvo teirautasi, kokius poreikius jie gali patenkinti dalyvaudami užimtumo veiklose. Norint išskirti svarbiausius poreikius, tiriamųjų buvo prašoma pasirinkti tris svarbiausius poreikius, kuriuos gali patenkinti dalyvaudami užimtumo veiklose arba įrašyti į skiltį „kita“ savo atsakymo variantą, jei nebūtų pateiktas tiriamajam tinkantis atsakymas.



2 pav. Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikių subjektyvus vertinimas pagal svarbą

Fig. 2 Opinion expressed by mentally-ill people about meeting their needs while participating in employment activities

Tyrimu nustatyta, kad psichikos liga sergantys asmenys, dalyvaudami užimtumo veikloje, pirmiausiai gali patenkinti šiuos prioritetinius poreikius (2 pav.). Daugiau kaip pusė (59,2 proc.) tiriamųjų gali užsiimti mėgstama veikla dalyvaudami užimtumo veikloje. Pusė (50 proc.) tiriamųjų – išmokyti naujos veiklos dalyvaudant užimtume. Psichikos ligomis sergantys asmenys, dalyvaudami užimtumo užsiėmimuose ugdo saviraišką, kuria, bendrauja tarpusavyje, padeda vienas kitam. Veikla psichikos liga sergančiam asmeniui yra reikšminga ir prasminga tuo, kad per užimtumo veiklą asmuo turi galimybę atskleisdami savo gabumus ir poreikius. Galime daryti prielaidą, jog dalyvaudami veikloje minėti asmenys patiria malonumą ir gerai praleidžia laiką. Tyrimas parodė, kad daugiau kaip trečdalis (39,4 proc.) tiriamųjų – dalyvaudami užimtumo veikloje sumažina vienišumo jausmą. Galima daryti prielaidą, kad užimtumo veikla yra priemonė asmens poreikiams tenkinti. Per ją psichikos liga sergantis asmuo gali patenkinti daug poreikių, kurie skatina minėtų asmenų psichologinį ar fizinį vystymąsi. Taigi, galime teigti, kad pasitvirtino tyrimo hipotezė, jog psichikos ligomis sergančių asmenų užimtumo poreikį lemia prasminga veikla. Tolygiai panašiai tiriamieji įvardija ir kitus poreikius, kuriuos gali patenkinti dalyvaudami užimtumo veikloje. Daugiau kaip ketvirtadalis (27,5 proc.) tiriamųjų nurodė, kad gali patenkinti reikalingumo poreikį dalyvaudami užimtumo veikloje. Beveik ketvirtadalis (24,6 proc.) tiriamųjų nurodė, galintys padidinti pasitikėjimą savimi. R. Vaičekauskaitė ir kt. (2015), pažymi, jog panašių požiūrių pagrindu žmonės organiškai jungiasi į grupes, kurios įgalina savitarpio socialinei psichologinei paramai. Grupės laikomos viena iš priemonių savarankiškam įgalinimui skatinti, kurio pagalba gaunama socialinė ir emocinė parama, įgyjami socialinei veiklai reikalingi įgūdžiai taip pat grupėje individas gali patirti abipusę įtaką, pereinama nuo aš į mes (J. Ruškus ir kt. 2013). Taigi, psichikos ligomis sergantys asmenys jaučia poreikį burtis į grupes, o tai gali rodyti, kad minėti asmenys nenori būti vieniši sprendžiant savo sunkumus ir dėl to nori ryšių su kitais žmonėmis, kurie turi tokių pačių problemų. Pažymėtina, kad išsprendę problemas, asmenys padidina pasitikėjimą savo jėgomis, jaučiasi savarankiškesni. Mažiau nei ketvir-

tadalį (23,2 proc.) tiriamųjų nurodė, galintys susirasti draugų, dalyvaudami užimtumo veikloje. Asmeniui sergančiam psichikos ligomis, kaip ir sveikam žmogui, svarbu turėti draugų, kurie juos suprastų, palaikytų sunkiu metu, ar pasidalintų džiaugsmu. L. Gustienė, V. Banevičienė (2014) akcentuoja, kad asmens socialiniai ryšiai yra savigarbos ir savo vertės jautimo pagrindas. Galima teigti, kad ryšiai su kitais asmenimis gali patenkinti reikalingumo jausmą ir padidinti pasitikėjimą savimi. Beveik penktadalį (19 proc.) tiriamųjų nurodė, kad dalyvaudami užimtumo veiklose gali sumažinti emocinę įtampą. Psichikos ligomis sergantis asmuo, užsiimdamas jam patinkančia veikla gali sumažinti kylančią emocinę įtampą, kuri atsiranda kasdieniniame gyvenime. K. Peleckis ir kt. (2013) teigia, jog emocijos atsiranda dėl pokyčių mūsų aplinkoje, prasideda automatiškai, greitai generuoja fiziologinius pokyčius, keičia požiūrį į mūsų dėmesio objektą ir į tai, ką apie jį galvojame, paruošia mus veikimui, sukuria individualius jausmus, greitai išnyksta, padeda susidoroti su sunkumais, išgyventi ir eiti į priekį. Taigi, užsiėmimas mėgstama veikla skatina suvokti naujas galimybes, įprasminti save ir to pasekoje, pasiekti, kad keistūsi asmens vidinė savijauta. Kad dalyvaudami užimtumo veikloje, gali pagerinti sveikatos būklę, nurodė mažiau nei penktadalį (16,9 proc.) tiriamųjų, daugiau kaip dešimtadalį (14,8 proc.) tiriamųjų nurodė, kad dalyvaudami užimtumo veikloje patenkina bendravimo poreikį. V. Gudžinskienė, Ž. Barkauskaitė - Lukšienė (2013), pabrėžia, kad socialinių įgūdžių ugdymas padeda lengviau užmegzti ir išlaikyti tarpasmeninius santykius, išsakyti savo jausmus, paprašyti pagalbos, veiksmingai spręsti konfliktines situacijas, apginti savo nuomonę, atsispirti neigiamiems poveikiams ir kt. Svarbu ugdyti bendravimo įgūdžius kasdienybėje, kad vėliau būtų lengviau integruojantis į visuomenę. Daugiau kaip dešimtadalį (12 proc.) tiriamųjų pažymėjo, kad dalyvaudami veiklose gali išmokyti kitokio elgesio, mažiau nei dešimtadalį (8,5 proc.) tiriamųjų nurodė, kad gali patenkinti savivertės poreikį. Pasak K. Rūdytės ir kt. (2013), dalyvaujant užimtumo veiklose atsiranda galimybė „atrasti“ save, didinti savivertę, pakeisti tarpusavio santykius. O. Petronienė ir J. Pažerienė (2013) taip pat akcentuoja, kad atradus savo gebėjimus, atsiranda ir gyvenimo prasmė, tada asmuo jaučiasi reikalingu, naudingu, kyla savivertė. Galime daryti prielaidą, kad, dėl esamos ligos, sunkiausiai sekasi pakelti savivertės jausmą. Galima teigti, kad patenkinti poreikius yra labai svarbu kiekvienam psichikos liga sergančiam asmeniui, nes nuo minėtų patenkintų poreikių gerėja jų gyvenimo kokybė, nuo kurios priklauso gera savijauta, psichologinė pusiausvyra tiek su pačiu savimi, tiek su aplinka.

Išvados

Psichikos ligomis sergančių asmenų poreikiai yra identifikuojami per visą hospitalizacijos periodą, nes einant laikui poreikiai gali kisti. Asmens poreikiams nustatyti naudojamos įvairios metodikos ir taikomi skirtingi metodai, tačiau jų tikslas yra įvertinti asmens savarankiškumą plačiuoju (fizinio, psichologinio, socialinio) požiūriu. Tinkamai nusprendus, kurios paslaugos geriausiai padėtų konkrečiam psichikos liga sergančiam asmeniui išlaikyti savarankiškumą, užtikrinama jo gyvenimo kokybė.

Empiriniu tyrimu nustatyta, kad psichikos ligomis sergantys asmenys, siekdami tenkinti užimtumo poreikį, dalyvauja įvairaus pobūdžio užimtumo veiklose. Daugumai psichikos ligomis sergančių asmenų užimtumo veiklos padeda patenkinti tokius poreikius kaip savirealizacija, užsiimti mėgstama veikla, išmokyti naujos veiklos, sumažinti vieni-

šumo jausmą, susirasti draugų, gerėja jų sveikata, ypač emocinė savijauta, didėja savi-vertė, gerėja gyvenimo kokybė. Tyrimo duomenys atskleidžia, kad mažiausiai psichikos liga sergantiems asmenims yra svarbūs poreikiai, susiję su jų sveikatos pagerinimu bei saviverte, todėl tikslinga psichikos ligomis sergančiam asmeniui padėti rasti užimtumo veiklose tai, kas tiktų būtent jam, pritaikyti tokią veiklą, kuri yra priimtiniausia, kurią jis dėl ligos specifiškumo asmuo galėtų atlikti, o nepavykus, reikia išeiti iš tos situacijos ir, su socialinio darbuotojo pagalba, bandyti iš naujo. Tik gerai jausdamiesi, užsiimdami prasminga veikla, saugioje aplinkoje asmenys, sergantys psichikos liga, galės labiau pasitikėti savimi, gerės jų sveikata ir gyvenimo kokybė.

Literatūra

- Atkočiūnienė, V., Navasaitienė, S., & Aleksandravičius, A. (2012). Jaunimo vertybinės nuostatos, poreikiai ir jų tenkinimo galimybės: Šakių rajono atvejis. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*, 3(32), 5-14.
- Alderfer, C. P. (1972). *Existence, relatedness, and growth*. New York: Free Press.
- Beneševičiūtė, I. (2014). Neįgaliųjų socialinis dalyvavimas neįgaliųjų nevyriausybinėse organizacijose. *Pedagogika*, 115(3), 147-162
- Brijūnaitė, R. (2007). *Užimtumo terapija psichikos sutrikimų turintiems asmenims: Metodinė rekomendacija*. Vilnius.
- Coppock, V., Dunn B. (2010). *Understanding social work and mental health*. London: Sage.
- Dembinskas, A. (2003). *Psichiatrija*. Vilnius: UAB „Vaistų žinios“.
- Germanavičius, A. (2008). *Bendruomenės (socialinės) psichiatrijos pagrindai. Psichikos ligonių reabilitacija bendruomenėje*. Vilnius: BMK leidykla.
- Gudžinskienė, V., & Driskienė, A. (2016). The provision of engagement services for psychiatric patients. *Social Work*, 14(1), 69-81.
- Gudžinskienė, V. ir Barkauskaitė-Lukšienė, Ž. (2013). Nuteistųjų vaikinių socialinių įgūdžių reikšmės subjektyvus vertinimas ir jų požiūris į socialinių įgūdžių ugdymą pataisos namuose. *Socialinis darbas: mokslo darbai*, 12 (2), 284-297.
- Gustienė, L., Banevičienė V. (2014). *Vyresnio amžiaus žmonių psichologinių bei socialinių veiksmų, psychosocialinio prisitaikymo ypatumai socialinių ir demografinių duomenų atžvilgiu*. Socialinis darbas, 13 (2), 248-262.
- Johnson, L. C. (2001). *Socialinio darbo praktika: bendrasis požiūris*. Vilnius: Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorija.
- Jusienė, R., Laurinavičius A. (2007). Fizinis aktyvumas kaip vienas sveikatą lemiančių veiksmų. *Psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 178-179.
- Kreivienė, B. ir Vaičiulienė, J. (2013). Žmonių su psichine negalia gyvenimo kokybė. *Sveikatos mokslai*, 23 (1), 47-52.
- Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: Judex.
- Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. gegužės 27 d. priimtas įstatymas Nr. XI-854 „Dėl Jungtinių tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos ir jos Fakultatyvaus protokolo“. (2010). *Valstybės žinios*, 71-3561.

- Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2014 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. V-825 „Dėl sveiko senėjimo užtikrinimo Lietuvoje 2014–2023 m. veiksmų plano patvirtinimo“. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/85fb0c200d7311e4adf3c8c5d7681e73>
- Mačiulis, V., Buginytė A., Mickienė F. (2015). Sutrikusios psichikos asmenų subjektyviosios ir objektyviosios gyvenimo kokybės kintamųjų sąsajos. *Sveikatos mokslai*. 25 (1), 90-100.
- Maslow, A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa
- Myers, D. (2000). *Psichologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Šinkūnienė, J. R. (2010). *Socialinis darbas. Profesinė veikla, metodai ir klientai: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Palidauskaitė, J., Vaisvalavičiūtė, A. (2011). Savivaldybės administracijoje dirbančių valstybės tarnautojų motyvacijos tyrimo analizė. *Viešoji politika ir administravimas*. 10 (1), 127 – 140
- Petronienė, O., Pažerienė, J. (2013). Sutrikusio intelekto ir psichinės negalios globotinių užimtumas: Jasiuliškių socialinės globos namų atvejo analizė. *Socialinio darbo tyrimai ir aktualijos*, 2 (13), 128-151.
- Petrauskienė, A., Zabėlienė, V. (2011). Socialinis darbas pirminėje psichikos sveikatos priežiūros institucijoje: paslaugų kokybės aspektas. *Socialinis darbas*, 10 (2), 279-288.
- Petrauskienė, A., Daunoraitė, L. (2009). Psichosocialinės reabilitacijos poreikio vertinimas: socialinio darbo atvejis. Mokslo darbai. *Socialinis darbas*. 8 (1), 131-136.
- Peleckis, K., Peleckienė, V. (2013). Emocijos ir jų valdymas derybose. *Vadyba*, 22(1), 73-82.
- Psichologija studentui: vadovėlis* – Kaunas: Technologija, 2001.
- Psichikos sveikata: naujas supratimas, nauja viltis*. Pasaulio sveikatos organizacijos pranešimas. Vilnius: Valstybinis psichikos sveikatos centras, 2001.
- Povilaitienė, I., Maciūtė, K. (2005). Bendruomeninės psichikos sveikatos paslaugos Lietuvoje (tyrimas). Vilnius: VŠĮ „Globali iniciatyva psichiatrijoje“.
- Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas: monografija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Ruškus, J., Mažeikis, G. (2007). *Neįgalumas ir socialinis dalyvavimas*. Kritisnė patirties ir galimybių Lietuvoje refleksija. Šiauliai: Šiaulių universitetas.
- Ruškus, J., Mažeikienė, N., Naujanienė, R., Motiečienė, R., & Dvarionas, D. (2013). Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste. *Socialinis darbas: patirtis ir metodai*, 12(2), 9-43.
- Rūdytė, K., Tamosinaitė, I., Ramonaitė, V. (2013). Asmenų turinčių fizinę negalią, dalyvavimo užimtumo veiklose subjektyvius vertinimas. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 14, 101-108.
- Socialinis pranešimas 2014-2015 m. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/socialinis-pranesimas.html>
- Šinkariova, L. (2014). Psichikos sveikatos centro pacientų psichosocialinio prisitaikymo ir suvokiamo socialinio palaikymo ryšys su jų dalyvavimu užimtumo grupėse. *Tiltai*, 60(3), 147-160.
- Vaičekauskaitė, R., Skirutienė, G., Sąlyga, J. (2015). Pacientų įsitraukimas kaip inovacijų sveikatos priežiūroje veiksnys. *Sveikatos ekonomika ir vadyba. Sveikatos mokslai*, 25(6), 94-97.
- Žalimienė, L. (2003). *Socialinės paslaugos*. Mokojoji knyga. Vilnius.

MEETING THE NEEDS OF MENTALLY ILL PEOPLE

Vida Gudžinskienė

Aušra Driskienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary

In this article we are analysing theory and practice in relation to the aspects of the needs expressed by mentally ill people. Political, economic and social changes pave the way for the development of the human needs. While planning and expanding Mental Health services, we need to look at the needs of the users of these services. Research questions. Are there enough opportunities for mentally ill people in X psychiatric hospital to meet their needs of self-expression, while participating in organised occupational activities? Is the help from a social worker required in order for mentally ill people to meet their needs? Research hypothesis- psychiatric patients need for occupational activity depend on the meaningful activity. Research object- needs of mentally ill people being met through occupational activities. Goal of the article- to reveal the possibility of meeting the needs of mentally ill people, while participating in occupational activities. Aim of the study: 1) to reveal and identify the theoretical assumptions of the needs of mentally ill people, 2) to find out the requirements that psychiatric patients in X psychiatric hospital might have in relation to participation in occupational activities.

The needs of the people that have psychiatric illness are being determined during the whole period of hospitalisation, as it might change within time. In order to determine the needs of the mentally ill people various methods and methodologies are being employed, having one goal in mind- to assess the independence of the individual from the broader viewpoint of physical, psychological and social context. Independence and quality of a life of the mentally ill individual depends on the correct determination of the unique needs of every psychiatric patient.

Empirical research shows, to what extent the needs of the psychiatric patients are being met in the psychiatric hospital X, by evaluating social workers contribution, while working towards meeting the needs of the ill. Research shows that more than a half of the research participants are happy with their needs being met with current provision of occupational activities; for the majority of mentally ill people, occupational activities help in self-expression, doing, what one likes to do, learning new activities, it reduces the feeling of being lonely and helps to find new companions etc. More than one-third was saying that occupational activities are moderately meeting their needs. Less than one-third commented that it is poorly satisfying their needs. Lack of economic resources, which are assigned to the provision of the occupational activities for the mentally ill, also human resources could be one of the reasons that is preventing psychiatric patients from meeting their needs. Research shows, that least important for psychiatric patients are the needs related to their self- esteem and improvement of health. Findings show that the role of

social worker is being recognised by mentally ill people as an important one in meeting their needs, with participants highlighting the fact, that while in occupational activities, they have used the service provided rarely.

Keywords: *mentally ill person, need, occupational activities*

Vida Gudžinskienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: gyvenimo įgūdžių ugdymas(is), ugdymo proceso modeliavimas, sveikatos saugojimas, stiprinimas ir ugdymas, įvairių besimokančiųjų kompetencijų raiška, socialinių kompetencijų ugdymas, socialinių darbuotojų ir pedagogų rengimas.

Vida Gudžinskienė, Doctor of Social Sciences (Education), Mykolas Romeris University, Institute of Educational Sciences and Social Work, Professor. Research areas: modelling of educational process, (self-)development of life skills, health protection, promotion and (self-) education, expression of different student competences, development of social competences, social worker and teacher training.

Aušra Driskienė Mykolo Romerio universiteto Edukologijos ir socialinio darbo instituto magistrė. VŠĮ Rokiškio psichiatrijos ligoninės socialinė darbuotoja-profesijos mokytoja.

Aušra Driskienė Master of Mykolas Romeris University, Institute of Educational Sciences and Social Work. Social worker- vocational teacher of Rokiškis Psychiatric Hospital.